

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

44

ISSN 1211-7250

ISBN 80-86023-23-0

2003 11 10

9395458

BRNO 2003

280, -

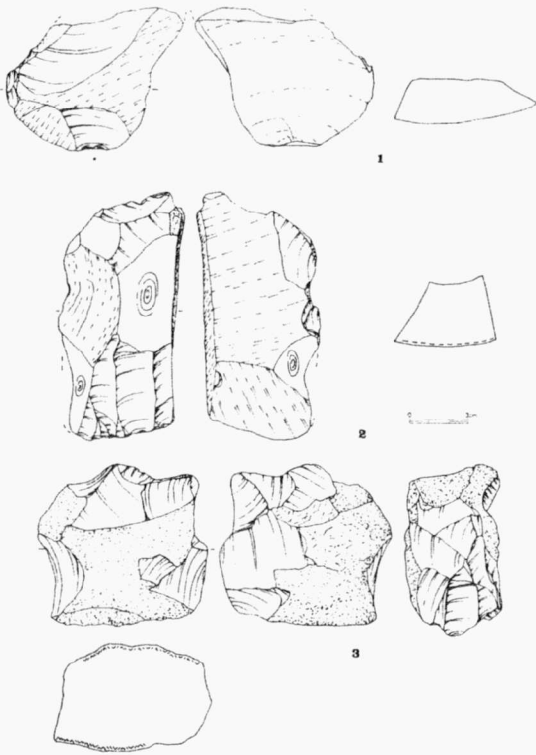
PŘEHLED VÝZKUMŮ 44

Vydává:	Archeologický ústav AV ČR Brno Královopolská 147, 612 00 Brno E-mail: infor@iabrno.cz
Odpovědný redaktor:	doc. PhDr. Jaroslav Tejral, DrSc.
Redakce a příprava pro tisk:	Ing. Petr Škrdla, PhD., Mgr. Balázs Komoróczy, PhDr. Lubomír Šebela, CSc., PhDr. Jiří Doležel, Dana Gregorová, Alice Del Maschio
Na titulním listě:	Středověký hrádek Vratěnin, okr. Znojmo. Foto: Miroslav Bálek
Tisk:	Bekros
Náklad:	350 ks

© 2003 by the Authors.

All rights reserved.

AÚ AV ČR Brno, Královopolská 147, 612 00

Obr. 17. Brno-Vinohrady. Pod Velkou Klajdovkou. 1: velký úštěp, 2: jednopodstavové jádro, 3: započaté jádro (kresby Z. Nerudová).

Brno-Vinohrady. Pod Velkou Klajdovkou. 1: großer Abschlag, 2-3: Kerne (Zeichnungen Z. Nerudová).

v jámě byl jednoduchý: Spodní část byla tvořena písčítým eluvium zvětralého granitu, na něm ležela 20-30 cm mocná vrstva šterkopísku, pokrytá tenkou humusovitou orníci. Z ní, tedy z povrchu šterků, artefakt zřejmě pochází. S podložním reliktem terasy nemůže mít žádnou souvislost, neboť ten odpovídá asi tzv. líšeňské terase, která je pliocenního stáří (Musil 1982).

Po dobu několika let po válce byla část cvičiště poblíž silnice obdělávána, takže bylo možno na polích, pokrytých vyoraným šterkem, sbírat. Nalezli jsme tam ještě několik dalších artefaktů.

Obr. 16:2. Čtyřboký kortikální úštěp černého rohovce, ventrální strana s bulbem je pokryta tmavošedou patinou. Oboustranné retuše na terminální hraně nejsou patinované a jejich stáří není jisté.

Obr. 16:3. Hrotitý úštěp trojbokého tvaru z rohovcové brekcie, dorzálně zčásti zachovaný přirozený málo ohlazený kortex. Ventrálně vlevo čerstvě poškozený, také bulbus čerstvě odštipnutý. Dorzálně téměř nepatinovaný, ventrálně slabá šedá patina.

Obr. 16:4. Velký kortikální úštěp rohovce se šedočernou kůrou (MJR typu Krumlovský les), ventrální strana hladká, šedě patinovaná, bulbus zřetelný, patka lineární.

Obr. 17:1. Úštěp šedého jurského rohovce, takřka nepatinovaný, dorzálně zčásti přirozený povrch, ventrálně vystouplý bulbus, hladká patka. Distální část úštěpu je odlomena.

Obr. 17:2. Jednopodstavové jádro ze stránskoskalského rohovce na přirozeném bloku materiálu. Dorzálně několik čepelových negativů, distální část upravena, dorzální i ventrální strana termicky poškozena.

Dále byly nalezeny ještě tři větší nevýrazné slabě patinované úštěpy, jádrovité bíle patinovaný artefakt s jedním negativem, pět menších patinovaných úštěpků a dva nepatinované, zjevně postpaleolitické artefakty.

Z prostoru býv. vojenského cvičiště pochází tedy dosti heterogenní kolekce. Listovitý hrot patří nesporně do okruhu szeletieny, podobně jako ojedinělý větší hrot z polohy ležící dále východně (Nerudová, Přichystal 2001). Obě jádra patří nejspíše časnému mladému paleolitu, snad bohunicienu. Velké úštěpy, zejména ten nalezený na okraji jámy, činí dosti archaický dojem a mohly by být i středopaleolitické. Malé patinované úštěpy jsou mladopaleolitické, podobné se nacházejí např. několik set metrů severněji u lesa před aktivním vápencovým lomem.

Karel Valoch, MZM Brno

Literatura:

- Musil, R. 1982: Současný stav poznatků o kvartéru Brněnské kotliny. In: R. Musil (ed.), Kvartér Brněnské kotliny, Stránská skála IV. *Studia Geographica* 80, 261-283.
- Nerudová, Z., Přichystal, A. 2001: Nálezy ojedinělých listovitých hrotů z Moravy a Čech. *Archeologické rozhledy* 53, 343-347.
- Přichystal, A. 1999: Zdroje kamenných surovin na území České republiky využívaných na výrobu štípaných artefaktů v pravěku. *Univerzitní noviny* 6:3, 25-32.
- Valoch, K. 1950: Sídliště diluválního člověka na půdě Velkého Brna. *Příroda* 43:1-2, 22-26, 3-4, 56-57.
- Valoch, K. 2002: Příspěvek k provenienci moravských jurských rohovců v okolí Brna. *Acta Musei Moraviae, sci. soc.*, 87, 171-176.

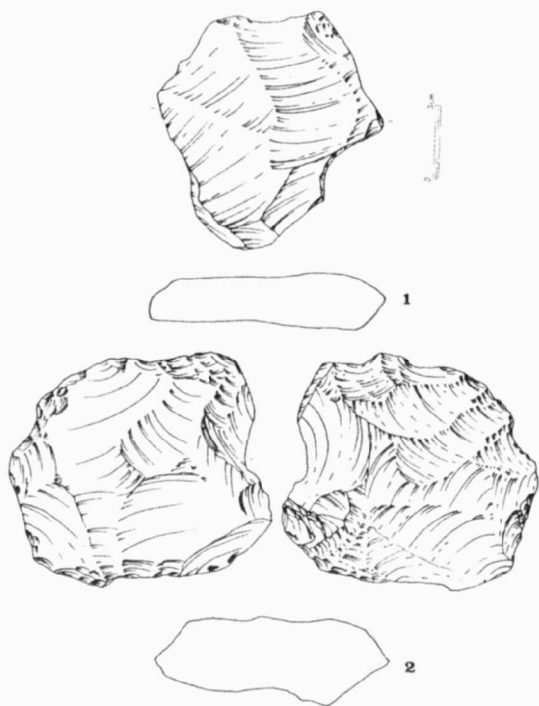
Resumé

Auf dem Gelände des ehemaligen Militärübungsplatzes in Brno-Židenice (jetzt Vinohrady) wurden in den 40. und 50. Jahren des vorigen Jahrhunderts einige paläolithische Artefakte gefunden, die bekannt gegeben werden. Es handelt sich um eine zerbrochene Blattspitze (Szeletien), (Abb. 1:1), zwei Kerne (frühes Jungpaläolithikum), (Abb. 2:2, 3) und fünf große Abschläge (Mittelpaläolithikum?), (Abb. 1:2-5, 2:1). Heute liegt dieses Gelände im Areal der neuen Siedlung von Brno-Vinohrady.

BRUMOV-BYLNICE (okr. Zlín)

Brumov, č. p. 1052 a nelokalizovaný nález. Střední paleolit. Ojedinělé nálezy.

Radiolaritové industrie sbírané na moravské straně Bílých Karpat budily zájem mnoha badatelů a byly také různě klasifikovány. Původní představy o jejich převážně mladopaleolitickém stáří (Skutil 1947, 1963) byly záhy revidovány (Vencl 1967) a pozdější výzkumy v oblasti prováděné i dílny na zdrojích radiolaritu objevené (Pavelčík 1993) potvrdily, že jsou především produktem postpaleolitických populací. Podobně je tomu na slovenské straně Bílých Karpat, kde se původně poda-

Obr. 18. Levalloiská jádra z radiolaritu (kresby Z. Nerudová). 1: Brumov-Bylnice, 2: Lokalita neznámá. Levallois – Kerne aus Radiolarit 1: Brumov-Bylnice, 2: unbekannte Lokalität (Zeichnungen Z. Nerudová).

řilo objevit gravettskou, radiocarbonovým datem doloženou lokalitu v Nemšové I (Bárta 1961), současně výzkumy však potvrzují, že převaha tamních radiolaritových industrií a snad i těžebních okrsků na zdrojích je lengyelského stáří (Cheben, Kaminská 2002). Přitom je nesporné, že radiolaritové artefakty bývají v povrchových sběrech někdy provázené také patinovanými pazourkovými předměty, takže jejich mladopaleolitické stáří je takřka jisté. O existenci středopaleolitických artefaktů však chyběly jakékoliv doklady.

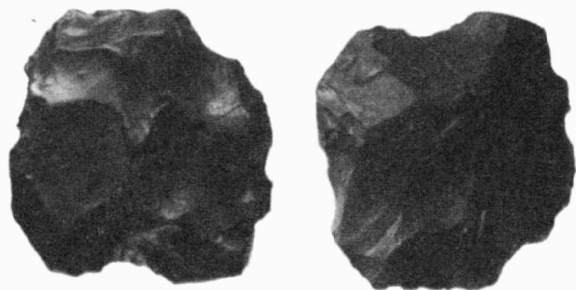
V červnu 1994 mě navštívil Antonín Pecha z Brumova-Bylnice, který v tamním okolí sbíral kamenné artefakty a objevil dvě dosti bohaté lokality s radiolaritovou industrií. Jedna je pravděpodobně eneolitická (na podkladě dvou určitelných stěpů keramiky) a druhá zřejmě gravettienská, podle patinovaných čepelek s otupeným bokem. Více mě však zaujal radiolaritový artefakt, který našel při výkopu sklepa u svého domku č.p. 1052 blízko kostela. Navštívil jsem ho a situaci ve výkopu zaznamenal.

Výkop se nalézal ve svahu nad říčkou Brumovkou, jejíž hladina je ve výšce 314 m n. m. Nad ní se rozkládá nejnižší stupeň asi 320 m n.m. a výkop byl ještě o několik metrů výše ve strmém svahu, břehu pleistocenního potoka. Byl 3,5 m hluboký a profil byl tvořen převážně svahovými deluvii s hraněnou, jen lehce zaoblenou sutí. V povrchu podložních fluvialních písků s menšími valounky a oblázky byl nalezen zmíněný artefakt. Stáří písků ani deluvií sice neznáme a neznáme ani profil sedimenty nejnižšího stupně nad říčkou, můžeme se však o něm domnívat (ve srovnání se situací teras řeky Svitavy v Brně-Maloměřicích, Musil, Valoch 1961), že představuje buď

poslední pleistocenní akumulaci fluvialních sedimentů, anebo denudační zbytek starší pleistocenní terasy po staroholocenní erozi. V tomto případě by i deluvia mohla být pleistocenní a byla by zčásti erozí zasažena, čemuž by nasvědčoval strmý břeh, který dnes vytvářejí. V prvním a zřejmě i v druhém případě by písky s artefaktem představovaly předposlední (starowürmskou) akumulaci. Domnívám se tedy, že artefakt je v každém případě pleistocenního původu a pravděpodobně středopaleolitický, čemuž by jeho vzhled nasvědčoval.

Obr. 18:1. Ploché, asi 8 cm dl., 6 cm šir. a 2 cm vys. radiolaritové jádro nepravidelného pětibokého tvaru. Na dorzální straně má tři velké takřka paralelní negativy, ventrální strana je hladká pouze s okrajovou preparací. Kresbu ventrální strany nebylo možno v současnosti provést, protože majitel, který je také amatérským výtvarníkem, jej zabudoval do nějaké kompozice. Jeho popis jsem zaznamenal při své návštěvě. Nejnápadnějším znakem artefaktu jsou jeho zcela zaoblené hrany, svědčící o delším transportu vodou s pískem. Brumovka přitéká k nalezišti od severovýchodu.

Stav zachování artefaktu mě upomenul na podobný předmět uložený ve sbírkách ÚA MZM v kolekci radiolaritů

Obr. 19. Levalloiské jádro z radiolaritu. Lokalita neznámá. (Foto L. Píchová). Levallois - Kern aus Radiolarit. Unbekannte Lokalität. (Foto L. Píchová).

z Povlaří, bohužel bez přesnější lokalizace. Přesto se domnívám, že v této souvislosti stojí za zmínku.

Obr. 18:2, 19. Oboustranně opracované ploché diskovité jádro čtyřbokého tvaru (7,1 x 8,1 x 2,7 cm), na dorzální i ventrální straně větší počet negativů z různých směrů. Všechny hrany jsou zcela zaobleny, na obvodu jsou patrné zhmžděny po nárazech, tedy nesporné znaky vodního transportu ve šterkopísku. Je pravděpodobné, že artefakt pochází z podobných úložných podmínek jako předchozí.

Obě jádra mohou být klasifikována jako levalloiská a mohou být považována za doklad pobytu středopaleolitických populací na moravské straně Bílých Karpat.

Karel Valoch, MZM Brno

Literatura:

- Bárta, J. 1961. K problematice paleolitu Bielych Karpat. Slovenská Archeológia 9, 9-32.
Cheben, I., Kaminská, L. 2002. Výskum paleolitického náleziska v Nemšovej. Slovenská Archeológia 50, 53-67.

- Mušil, R., Valoch, K. 1961. Die unteren Terrassen der Svitava bei Brno. *Práce Brněnské základny ČSAV* 33:6, 225-256.
- Pavelčík, J. 1993. Předběžná zpráva o přírodních zdrojích a zpracování radiolaritu v Bílých Karpatech. *Východoslovenský Pravek* 4, 67-74.
- Skutil, J. 1947. Karpatské radiolaritové Vlárské paleolitikum moravské. *Historica Slovaca* 5, 16-33.
- Skutil J. 1963. Das Weisskarpathische Radiolaritpaläolithikum im Raume des Vlára-Passes. *Přehled výzkumů 1963*, 3-5. Brno 1964.
- Vencl, S. 1967. K otázce datování tzv. Vlárského paleolitu. *Musaica. Sbor. Fil. fak. Univ. Komenského* 18/7, 3-13.

Resumé

In den Weißkarpathen des mährisch-slowakischen Grenzgebirges gibt es im Raume des Vlára-Flusses ergiebige Radiolaritlager, die in verschiedenen Perioden der Vorgeschichte als Rohstoffquelle dienten. Die frühere Vorstellung, es handle sich ausschließlich um Paläolithikum (Skutil 1947, 1963) wurde bald berichtigt (Vencl 1967) und heute weiß man, dass die Mehrzahl der Fundstätten postpaläolithischen Alters ist (Pavelčík 1993, Cheben, Kaminská 2002). Dennoch gibt es einwandfrei einige Gravettien-Stationen darunter (Bárta 1961, Cheben, Kaminská 2002). Als erste Spur des Mittelpaläolithikums in jenem Raum werden zwei Levallois-Kerne bekannt gegeben, beide ziemlich stark durch Wassertransport verrundet. Der eine (Abb. 1:1) wurde bei einem Kelleraushub im Flussand in Brumov-Bylnice gefunden, die Fundstelle des zweiten (Abb. 1:2) ist leider unbekannt.

BUCHLOVICE (okr. Uh. Hradště)

„Povinná“. Aurignacien. Sídliště. Povrchový sběr. Uložen: kolekce B. Vyskočila, AÚ AV ČR Brno.

Viz Boršice u Buchlovic.

DOLNÍ KOUNICE (okr. Brno-venkov)

Rozhraní katastru Dolních Kounic a Pravlova. Pavlovienu? Ojedinelý nález. Uložen: MZM Brno.

V paleolitických sbírkách ústavu Anthropos se nachází podivný předmět, jenž byl nalezen koncem 19. stol. někde na rozhraní mezi pozemky Dolních Kounic a Pravlova (Oliva 1989, 15). Jedná se kořen mamutí stoličky přibližně trojbokého průřezu, poměrně dlouhý a masivní, pocházející pravděpodobně z moláru dospělého jedince, v jehož jedné hraně byly původně zřejmě tři hluboké zářezy, jimiž byly vytvořeny tři ozuby, upomínající na ozubení harpuny. Dnes je horní ozub vylomený, takže zbývají dva se širokými zářezy (obr. 20a). Účel tohoto předmětu není jasný, funkce harpuny se zdá být nejpravděpodobnější, i když jak svým tvarem, tak i použitým materiálem nemá, pokud vím, obdoby.

Při příležitostném prohlížení mamutích molárů z Předmostí jsem náhodou narazil na zub, který má podobným způsobem modifikovaný jeden kořen. Je to třetí mléčná stolička s částí horní čelisti (podle posudku R. Musila 2003), jejíž jeden krajní obnažený kořen má podobné zářezy. Přirozený vznik zářezů R. Musil vyloučil. Ve spodní části kořene jsou tři zářezy blízko sebe, takže vytvářejí poměrně ostré ozuby. V mezerách mezi nimi jsou stopy hlíny asi přilepené kličem,

Obr. 20. Modifikované mamutí stoličky. a – Dolní Kounice, b – Předmostí. Mammut Molaren, modifiziert. a – Dolní Kounice, b – Předmostí.

jímž byl zub kdysi konzervován. V horní části je další zářez zcela vyplněný a nad ním byl ještě jeden, který způsobil vylomení kousku kořene (obr. 20b). Recentní vznik těchto zářezů je vyloučen právě jejich výplní, starší postdepoziciční zásahy lze rovněž vyloučit. Musíme tedy připustit, že zářezy vytvořil paleolitický člověk.

Vzhledem k tomu, že se jedná o mléčnou stoličku, je kořen poměrně tenký a krátký, takže zářezy jsou blízko sebe a ozuby jsou ostré. Smysl této modifikace kořene stoličky, jež vězí ještě zčásti v čelisti, je zcela nejasný. Úprava pro pozdější vylomení jednoho kořene za účelem vytvoření „harpuny“ je neefektivní, jednodušší by bylo upravit kořen volné stoličky. Nějakou funkci zářezů na stoličce s kostí si také nelze představit. Můžeme tedy pouze konstatovat, že z nějakého nám neznámého důvodu lidé v pavlovienu nařezávali kořeny mamutích molárů. Lze asi předpokládat, že předmět z Dol. Kounic vznikl stejným způsobem, a tudíž mu nelze nějakou konkrétní funkci přisuzovat.

Literatura:

- Oliva, M. 1989. Paleolit. In: Belcredi L., (ed.), *Archeologické lokality a nálezy okresu Brno-venkov*, 7-32. Brno.

Karel Valoch, MZM Brno

Resumé

Künstliche einschnitte an Wurzeln von Mammut Molaren.